

אורחים לרגע

רצועת החוף הימית בישראל שופעת בעלי חיים מרתקים, אך רק שניים מהם שייכים למחלקת היונקים, וגם הם שומרים על מרחק נגיעה. סיפורם של הדולפינים המגיעים לביקורים נדירים ונדירים פחות ושל כלב הים הנזירי הים תיכוני

כתבה: אורלי גינוסר

לתנאים משתנים, ומסיבה זו קל לטפל בו גם בשבי והוא אפילו מתרבה שם. מלבד זאת, הוא בעל חיים אינטליגנטי מאוד, עם יכולת זיהוי עצמית במראה (שקיימת רק בקרב קופי אדם) ועם מערכת חברתית מורכבת שמעידה אף היא על אינטליגנציה גבוהה.

מפגשים מהסוג הימי

מתברר כי תצפיות של דולפינים אינן נדירות. דייגים רבים זוכים למפגשים כאלה, וגם בעלי סירות ויאכטות שיוצאים לשוט בחופי הים התיכון נתקלים בלהקות דולפינים מרתקות. לדברי ד"ר שיינין, הם רגילים לפעילות האדם גם בסביבתם הטבעית ואפילו מקיימים קשר תדיר עם ספינות דיג - הם ניזונים מהדגים שבורחים מהרשת ומעודפים שהדייגים זורקים בחזרה למים, ולכן אינם חוששים. ואולם, לבד מהמפגשים האקראיים, הפלגות ייעודיות מתקיימות כדי לתצפת על היונקים הימיים בחופי ישראל ולתעד את המפגשים איתם. אורי פרו, פקח חולות ניצנים וים ברשות הטבע והגנים, נמצא בים לא מעט, ופעם בחודש הוא יוצא למסע קבוע של כמה שעות כחלק מסקר יונקים ימיים שהוא עורך. פרו, שאחראי על שלוש שמורות ימיות במישור החוף הדרומי (שקמה, אבטח וניצנים), יוצא לסקר החודשי ומתעד יונקים ימיים ובכך מנטר את אוכלוסיית הדולפינים ומעמיק את ההיכרות עם המינים ועם הפרטים השונים. לפי הסקר קיימת פעילות רבה של דולפינים משני המינים הנצפים בארץ - הדולפיין המצוי (הנפוץ יותר) והדולפיין המצוי (הנדיר יותר). בכל שיט כזה מתעדים את סנפירי הגב של היונקים ואוספים בעזרת התצלומים את כל פרטי הזיהוי שלהם. כל הנתונים מוזנים למערכת ממוחשבת שמרכזת ומנתחת אותם. צפייה בדולפינים טובה בעיקר כשהים רגוע, וזה קורה בעונות מעבר או אחרי סערות,

המפגש הראשון עם סוקי בשנת 2005 היה מרגש במיוחד. לפגישה עם צוות מחמ"ל (מרכז חקר מידע וסיוע ליונקים ימיים), שלא תוכננה או אורגנה מראש, היא הביאה איתה גם גור צעיר. באותו דייט, לפני עשר שנים, היא תועדה וסומנה לפי סנפיר הגב שלה, וקיבלה את השם "סוקי". הגור הצעיר שלה, שתועד וסומן, גם הוא זכה לשם המתוק מכל - "סוכר". בשנת 2008 נוסף לסוכר אח צעיר וב-2012 אחד נוסף. התצפיות העידו על כך שסוקי היא דולפינה פורייה והיו מי שחשבו שהיא ראויה לתואר "אם השנה" על השלווה, על האחריות ועל המסירות שהפגינה כלפי גוריה. שני הגורים הצעירים לא סומנו עד שנפרדו מאמם, ולכן אי אפשר לזהותם היום, אך ד"ר אביעד שיינין ממחמ"ל מעריך שכמו זכרים אחרים, הם נפרדו מהלהקה לחיים עצמאיים ועדיין שוחים להם אי שם בים. סוקי, למרות אופייה המופנם משהו, היא עדיין אחת הדולפינות הנצפות ביותר בים. מאז 2005 היא נצפתה כ-20 פעמים, מרביתן באזור שבין הרצליה לתל אביב. שלא כמו חברותיה ללהקה (להקת דולפינים מורכבת בעיקר מנקבות מכמה דורות ומזכרים גורים בלבד) - היא אינה קופצנית ואינה משחקת כמו כולם או שוחה במהירות, אלא נחבאת בין הגלים, ובעיקר עוקבת אחר ספינות דיג (מכמורתנים) כדי לאסוף מזון בקלות יחסית. סוקי וסוכר, אם ובן מהמין דולפיין מצוי, חיים בקרבת החוף - במרחק של כמה מאות מטרים ועד כתשעה קילומטרים מקו החוף, והם אינם היחידים שמי הים התיכון המזרחי הם מגרש המשחקים ומקום המגורים שלהם. לדברי ד"ר שיינין, לאורך רצועת החוף הישראלית משוטטים בקביעות כ-50 דולפינים מהמין דולפיין מצוי, ובמעגל רחב יותר חיים כ-300 פרטים, מספר נאה השומר על יציבות זה כמה שנים. דולפיין מצוי הוא דולפיין סתגלן - כלומר הוא מסתגל

לאורך רצועת החוף משוטטים בקביעות כ-50 דולפינים שמי הים התיכון המזרחי הוא מגרש המשחקים ומקום המגורים שלהם צילום אורי פרו

כלבת הים הזירית היא תיכונית שנצפתה באזור שמורת הטבע הימית ראש הנקרה צילום איל מילר

לכך שמין זה אינו נפוץ באזורים הקרובים יחסית לחוף. שיינין מוסיף שמדובר במין שנפוץ באוקיינוס האטלנטי, שם הוא אינו מצוי בסכנת הכחדה. אוכלוסייתו היא תיכונית מוגדרת כאוכלוסייה פגיעה, ובמרחב זה נותרו מושבות אחדות - אחת מהן בצפון סיני, כנראה בשל שפעת המזון באזור שמושפע מדלתת הנילוס. מין זה לא נחקר מספיק ולא ידוע עליו הרבה. עד לפני כעשור נחשבה תצפית על דולפין מצוי לנדירה ביותר, "אבל מאז", אומר שיינין, "השתנתה המגמה והתחלנו לקבל דיווחים לא מעטים על להקות גדולות, בעיקר בדרום, רובן במרחק של קילומטר עד שניים מהחוף". ההסבר שלו לכך פשוט מאוד: "בתקופת מבצע עופרת יצוקה היה סגר דיג מול חופי עזה, ובחסות חיל הים נוצר כנראה מסדרון שאפשר ללהקה לשחות צפונה ולחזור חזרה". עם זאת, התצפיות האלה עדיין אקראיות, אין הערכות לגבי האוכלוסייה וכאמור גם אין מחקרים, ולכן לא ברור אם זו אותה להקה שחולפת באזור או שאלו הן כמה להקות שונות.

כשעוקבים אחר דולפינים מגלים שהנקבות מעניינות יותר - דרכן אפשר ללמוד בין היתר על קצב הילודה, על משך ההנקה ועל שרידות הגורים. מלבד סוקי, נצפתה נקבה נוספת ממין דולפינן מצוי, שמסתובבת הרבה בין גוש דן לאשקלון ומכונה "זיגו". גם המפגש הראשון איתה היה בשנת 2005, עם גורה קטנה. זיגי קיבלה את שמה בשל צורת הזיגוג שעל הסנפירים שלה, והגורה זכתה גם היא לשם המתבקש "זיגוג". שתיהן בילו יחד שלוש שנים, פרק זמן שנחשב לקצר יחסית (יש תיעוד של טיפול הורי שנמשך ארבע-חמש שנים). ב-2008 המליטה זיגי גור זכר, וכעבור שלוש שנים אותו גור כבר נצפה כשהוא דואג למזונו באופן עצמאי. מאז נצפתה זיגי כמה פעמים אך ללא צאצאים נוספים.

נזיר נדיר

יונק ימי מעניין נוסף הוא כלב הים הנזירי הים תיכוני. לפי הערכה של מומחים, בים התיכון חיים כ-500 פרטים בשתי מושבות עיקריות - באזור תורכיה ויוון ובאזור גיברלטר. כלב הים הנזירי הים תיכוני חי בעבר בחופי ישראל, אך משנות ה-60 לא נצפה כאן. ב-2009 החלו להגיע דיווחים על תצפיות של יונק זה וב-2010 הגיעו גם תצלומים. מאז נרשמו רק תצפיות אקראיות. ב-2014, לאחר תצפיות רבות שנערכו על ידי

גורמים מהרשות, על ידי אנשי מחמ"לי ואף על ידי צופים חובבים שעוקבים אחר יונקים ימיים ומתצפתים עליהם, התברר שמול חופינו, באזור שמורת הטבע הימית ראש הנקרה, משוטטת כלבת ים נזירית ים תיכונית שאינה מוכרת מהמושבה הקרובה אלינו בתורכיה. בלי להסיק מכך שמתקיים כאן אכלוס מחדש, ההתרגשות בקרב הגורמים העוסקים בנושא הייתה רבה וכך גם האופטימיות לגבי הפוטנציאל לריבוי מחדש, אם כי הוא אינו גבוה באזורנו. רצועת החוף הישראלית צפופה מאוד ואין חופים מבודדים או מערות ללא גישה של האדם - למעט בראש הנקרה - שמתאימים כבית גידול לכלב ים נזירי ים תיכוני. יתרה מכך, המערות הללו מתאימות בעיקר לפרטים בוגרים, שכן צעירים לא יצליחו להתמודד עם הים הסוער העלול לגרום למותם. גם זיהום ימי ודיג יתר עלולים להקטין את הסבירות של התיישבות חוזרת של המין בחופי הים בעתיד. רק השקעה של מאמצי שימור ניכרים תסייע לאוכלוסייה זו לשוב לאזור ולהתיישב בו בבטחה, ואז נוכל גם אנחנו להתענג על היונק הימי הייחודי הזה - שאולי אף יהיה "מתוצרת הארץ".

הדולפינים נראים בריאים וחיוניים והם משחקים פעילים חברתית ומתרימים צילום אורי פרו

גם צוותי מחמ"לי יוצאים לתצפיות בים. מתנדבי המרכז יוצאים פעם בשבועיים, אוספים מידע ומתעדים את הפרטים. בעזרת התצלומים הוכן קטלוג של כ-150 דולפינים המזוהים על ידי סנפיר הגב, הצלקות וכדומה (שממששים כמו טביעות אצבע), והנתונים הנאספים מוכנסים למאגר מידע המשותף למחמ"לי ולרשות הטבע והגנים. ואולם, יש גם אמצעי זיהוי אחרים (לצערנו לאו דווקא חיוביים). כזה הוא סיפורו של הדולפין המצוי "חישוקי". פרו ושיינין מספרים על להקה של דולפינים מצויים שנצפתה על ידי דיג מול חופי ראשון לציון. מלבד העובדה שמדובר במין נפוץ פחות, מתברר שאחד הזכרים בלהקה שחה אל תוך טבעת מפלסטיק ששטה בים, וזו נכרכה סביב גופו והפכה לסימן ההיכר שלו, ומכאן אף שמו. חישוקי נצפה במהלך שנת 2014 גם מול חופי ניצנים והוא נחשב לפרט חזק, אך נכון למאי 2015 טרם נצפה שוב.

מי אתה דולפין מצוי?

דולפין מצוי הוא מין שחי בסביבה של מים עמוקים - עמוקים הרבה יותר מאלה שחי בהם הדולפין המצוי. פרו מדגיש שזו הסיבה

חשיבותן של שמורות טבע ימיות כבית גידול לדולפינים

הים התיכון סובל מלחץ דיג מסיבי והדולפינים שבו משקיעים זמן רב בחיפוש אחר מזון. אף שקצב הילודה וקצב התמותה מעידים על יציבות אוכלוסיית הדולפינים, המדד המשפיע ביותר לקיומם הוא מצאי מזון. בים התיכון יש אוכלוסיית דולפינים יציבה במשך השנים האחרונות, וצריך לשמור עליה. הדולפינים נראים בריאים וחיוניים, והם משחקים, פעילים חברתית ומתרימים. "ההערכה היא שבשמורת טבע ימית האוכלוסייה תגדל ויהיה לה אזור מפלט עם ביטחון תזונתי, ובהיעדר דיג גם פחות סיכון להילכד ולטבוע", מסביר ד"ר אביעד שיינין. אורי פרו מוסיף ואומר שהסקרים הימיים, המציגים נתונים על פעילות הדולפינים, מסייעים לרשות הטבע והגנים בקידום הכרזות על שמורות טבע ימיות. התצפיות של כלבת ים נזירית באזור שמורת ראש הנקרה הן דוגמה טובה להשפעתה של שמורת טבע ימית על מצב אוכלוסייה. רוב התצפיות נעשו באזור השמורה הימית, דבר המעיד על כך שהיא מסייעת בייצוב האוכלוסייה, ואולי בזכות שימור עקבי ויכולו בעתיד לחזור אליה פרטים מהמין ולייסד מושבה חדשה.

וגם בקרבת המכמורתנים, המושכים אחריהם דולפינים שניזונים מהתוצרת הנגררת ומשמשים כמעין תחנת האכלה ניידת. הדולפין המצוי נע בלהקות של עשרות עד מאות פרטים. הוא אמנם נדיר אך עדיין נצפה, בעיקר בחופים הדרומיים. הדולפין מופיע במקבצים של פרטים בודדים.